

«Det er som om det er naboens barn som er på besøk»

– en diskursiv analyse av mødres følelsesmessige erfaringer med tilbakeføring etter en omsorgsovertakelse

“It Is As If the Neighbor’s Child is Visiting”

A Discursive Analysis of Mothers’ Emotional Experiences of Being Reunited with Their Children following a Care Order

Hilde A. Aamodt

Førsteamanuensis, Institutt for sosialfag, OsloMet – storbyuniversitetet
haamo@oslomet.no

Alicja Olkowska

Førstelektor, Institutt for sosialfag, OsloMet – storbyuniversitetet
alicja@oslomet.no

Sammendrag

Artikkelen er et resultat av et forskningsprosjekt som studerer omsorgsovertakelser fra et foreldreperspektiv. Tema for denne artikkelen er tilbakeføring av barn etter en omsorgsovertakelse. I artikkelen viser vi hvordan relasjonen mellom barn og foreldre kan forstyrres og belastes som følge av omsorgsovertakelsen. Dermed kan både barn og foreldre oppleve at noe er forandret i relasjonen når barnet blir tilbakeført. Den diskursive forventningen er imidlertid at både barn og foreldre vil kjenne glede og lettelse over tilbakeføringen. Dermed blir det heller ikke enkelt å uttrykke motstridende følelser, verken for barnet eller foreldrene. Formålet med artikkelen er å synliggjøre de relasjonelle belastningene som en omsorgsovertakelse innebærer. Dette understreker behovet for psykisk helsehjelp for både barn og foreldre når barn skal tilbakeføres til sine foreldre. Artikkelen er forankret i Michel Foucaults diskursanalyse.

Nøkkelord: omsorgsovertakelse, barnevern, tilbakeføring, diskursanalyse, relasjon, psykisk helsearbeid

Abstract

The article is a result of a research project that studies care orders from a parental perspective. This article is about reuniting children after being in public care. In the article, we show how the relationship between child and parent can be disrupted and strained as a result of the care order. Thus, both children and parents can experience that something has changed in the relationship when the child is returned. However, the discursive expectation is that both children and parents will feel joy and relief at the return. This means that it is not easy to express conflicting feelings, either for the child or

the parents. The purpose of the article is to highlight the burden of a care order for the relationship between children and parents. This emphasizes the need for mental health care for both children and parents when children are to be returned to their parents. The article is rooted in Michel Foucault's discourse analysis.

Keywords: care order, child welfare, family reunification, discourse analysis, mental health care

Innledning

«Jeg føler kanskje at den morskjærligheten har blitt litt borte. Jeg vet ikke. Jeg håper jo den kommer tilbake igjen. Men jeg føler liksom at for meg så kunne det vært dattera til naboen eller en venninne som var på besøk. Og det er jo så sårt, det også. Og jeg skulle så gjerne ha følt den der følelsen.»

Dette sitatet fra en mor som har fått barnet tilbake etter en omsorgsovertakelse, fanger denne artikkelens tema. Vi har intervjuet ni foreldre som har blitt fratatt omsorgen for sine barn. Fire av disse hadde fått barna tilbakeført. Under intervjuene kjente vi forskere på en form for lettelse over at barna hadde kommet tilbake. Gleden eller lettelsen vi kjente, var imidlertid på mange måter i utakt med hva mødrene formidlet. Selv om de formidlet at de både var glade og takknemlige over å ha fått barna tilbake, var det også andre følelser som forstyrret denne gleden. Noe var forandret i relasjonen til barnet. Noe som ble uttrykt med tristhet og som noe de også selv var overrasket over. Denne overraskende, men like fullt alvorlige erkjennelsen, både hos mødrene og hos oss selv, er utgangspunktet for denne artikkelen.

I 2019 ble det fremmet 418 saker til fylkesnemnda om tilbakeføring av barn etter en omsorgsovertakelse. Det vil si at det ble fremmet sak om tilbakeføring for ca. 5 prosent av alle barn som i 2018 var under omsorg. I 44 prosent av sakene ble resultatet en tilbakeføring av barnet.¹ Det finnes ikke statistikk over hvor mange barn som blir reklassert til barnevernets omsorg etter en tilbakeføring.

En omsorgsovertakelse skal alltid være midlertidig, og selv om en tilbakeføring ikke alltid kan la seg gjøre, er det likevel noe barneverntjenesten må vurdere (Barnvernloven, 1992, § 4–21; Wulczyn, 2004). Lovens ordlyd innebærer at vedtak om omsorgsovertakelse skal oppheves når det er overveiende sannsynlig at foreldrene kan gi forsvarlig omsorg. En tilbakeføring skal dermed være et overordnet mål dersom det er mulig (Lalayants, 2020; D'Andrade, 2015). Dette blir også uttrykt i saken Strand Lobben et al. mot Norge i EMD. Her presiserer domstolen at det påligger staten en positiv forpliktelse å sørge for at omsorgsovertakelse anses som et midlertidig tiltak, og at det overordnede formål med tiltakene skal være tilbakeføring og gjenforening. Her kritiseres også Norge for at omsorgsovertakelsens karakter av midlertidighet

¹Kilde: Sentralenheten for fylkesnemndene.

ikke gjenspeiles i verken praksis eller lovgivning (Strand Lobben et al. mot Norge, 2019). Flere studier viser at foreldre opplever liten støtte etter en omsorgsovertakelse (Schofield et al., 2011; Slettebø, 2013; Morgan et al., 2019; Syrstad & Ness, 2021). Det blir også påpekt at det kan være vanskelig å ta imot hjelp fra den samme tjenesten som har gjennomført omsorgsovertakelsen (Syrstad & Slettebø, 2020). Også *måten* støtten blir gitt på, har betydning. Blant annet viser Ellen Syrstad og Ottar Ness' studie (2021) at foreldre kan oppleve bedre hjelp når det anvendes en systemisk tilnærming i oppfølgingen.

Denne artikkelen har tilbakeføring etter en omsorgsovertakelse som tema. Internasjonale studier viser at selv om tilbakeføring skjer, så kan barnet bli tatt under barnevernets omsorg på nytt (Wulczyn et al., 2011; Brook & McDonald, 2007; Miller et al., 2006). Samtidig påpekes det at en vellykket tilbakeføring vil avhenge av hjelpen som tilbys foreldrene, og at jo flere hjelpetjenester som er involvert, jo mer sannsynlig er det at barnet ikke blir replassert (D'Andrade & Chambers, 2012). Det er også studier som viser hvordan en tilbakeføringsprosess kan styrkes ved å fokusere på familiens ressurser (Lietz & Strength, 2011; Thomas et al., 2005).

I denne artikkelen tar vi utgangspunkt i mødres fortellinger av å ha fått barnet tilbake etter en omsorgsovertakelse. Fortellingene skapte undring og ettertenksomhet hos oss forskere og vi ble opptatt av hvordan historiene kunne forstås. Forskningsspørsmålet som i hovedsak informerer denne artikkelen er derfor: *Hvilke diskursive forståelser kan mødrenes fortellinger sies å være et svar på?*

Diskurser om foreldreskap

Diskursanalysen har som mål å vise sammenhengen mellom den lille fortellingen og den store samfunnsfortellingen om hva som er lov å si (Larsen & Pedersen, 2002). For eksempel krevde Wright Mills (1959) at sosiologien skulle avdekke samfunnsstrukturens forbindelse til den enkeltes liv for på den måten å vise at de konkrete ordene vi sier, ikke bare er våre egne, men at de også tilhører det allmenne. Ordene springer ut av, eller er formet av, regler som det kan søkes etter en forklaring på (Larsen & Pedersen, 2002 s. 28). Måten mødrene forteller sine historier på, plasserer fortellingene inn i en bestemt tidsperiode hvor det er bestemte regler for hva som er tillatt å si. På den måten vil mødrenes fortellinger plassere seg inn i de diskursene som allerede finnes. Når både mødrene og vi blir overrasket over at ikke alt kjennes som det pleier mellom foreldre og barn, er det grunn til refleksjon og ettertanke. Ikke bare over at de kjenner som de gjør, men også over hva som gjør at vi hadde forventet noe annet.

I vår tid er relasjonen mellom foreldre og barn forventet å basere seg på kjærlighet (Seymour & Bagguley, 1999; Berlant, 2000; Hennum, 2004). Det fremstår som noe grunnleggende at relasjonen mellom barn og foreldre er basert på emosjonelle bånd mer enn autoritet og oppdragelse. Vi antar at foreldre vet best for sine barn, og som samfunn forventer vi at foreldre elsker sine barn (Hennum, 2004). I forskningslitteraturen blir det beskrevet hvordan relasjonen mellom foreldre og barn preges av en ny form for intimitet. Det er de emosjonelle båndene som skal sikre tilhørighet mer enn familien som institusjon i seg selv (Giddens, 1992; Smart, 2007; Aarseth, 2018). Det er

relasjonen mellom foreldre og barn som skal sørge for, og gi barnet den ballasten det trenger for å klare seg i livet. Vi har fått en utvikling hvor foreldre er forventet å kritisk vurdere sin egen innsats, hvor en vektlegging av foreldrenes betydning for barna og deres utvikling blir førende for hvordan foreldreskapet utformes (Dencik, 1999; Dencik & Schultz Jørgensen, 1999; Thuen, 2009; Kinserdal, 2015).

Nicole Hennum beskriver hvordan intimitet og kjærlighet er blitt vår fortolkende kontekst for relasjonen mellom foreldre og barn, og hvordan denne fortolkningsrammen bidrar til å utelukke alternative historier. De historiene som ikke stemmer med et ønsket barn, den gode barndom og de kjærlige foreldrene, mister sin rett til å bli italesatt (Hennum, 2004, s. 155). Diskursen om denne nye intimitet i relasjonen mellom foreldre og barn står imidlertid ikke uimotsagt. Blant annet blir det hevdet at dette foreldreskapet tilhører middelklassen, og at familien som arbeidsfellesskap står sterkere hos kvinner i arbeiderklassen (Stefansen & Aarseth, 2011; Aarseth, 2018).

Artikkelens forankring

I denne artikkelen er det tilbakeføring etter en omsorgsovertakelse som tematiseres. Dette var et tema vi på forhånd ikke var opptatt av. Heller er artikkelen et resultat av noe vi var uforberedt på. I møtet med mødrene og deres fortelling kjente vi på en undring og overraskelse over det de fortalte. Denne reaksjonen ble utgangspunktet for denne artikkelens tema og analyse.

²Prosjektet er pågående, og det kan bli aktuelt å gjennomføre flere intervju.

Rekruttering av informanter

Vi henvendte oss til Organisasjonen for barnevernsforeldre (OBF) og ba dem invitere aktuelle foreldre med i prosjektet. Organisasjonen la ut en invitasjon på sin Facebook-side med kontaktinformasjon til oss forskere, slik at interesserte foreldre kunne ta kontakt. Det var også situasjoner hvor lederen i organisasjonen ga oss kontaktinformasjon til foreldre etter oppfordring fra dem. Vi tok deretter kontakt og avtalte tid for intervju. Datainnsamlingen foregikk fra mars 2020 til juni 2020.

Informantene

Vi har foreløpig² gjennomført ti intervjuer med til sammen ni informanter, åtte mødre og én far. Den ene moren ble intervjuet to ganger. Fem intervjuer er foretatt av én forsker, mens fire intervjuer er gjennomført med to forskere. To av intervjuene ble foretatt digitalt i Zoom med samtykke fra informantene. Intervjuene varte mellom førti minutter og to timer.

Det er fire mødres fortellinger som danner denne artikkelens empiri:

Tabell 1. Artikkelens empiri

Forelder	Antall barn	Tidspunkt for tilbakeføring
Mor	3	6 måneder tilbake i tid
Mor	4	2 uker tilbake i tid
Mor	3	10 år tilbake i tid
Mor	5	2 år tilbake i tid

Kvalitative intervju

Vi hadde utarbeidet en intervjuguide på forhånd. I praksis utviklet imidlertid intervjusituasjonen seg mer til en fri fortelling

enn at intervjuguiden ble fulgt. Ved å ikke styre intervjuene etter våre nedfelte spørsmål erfarte vi at kunnskapen som ble skapt mellom oss, handlet mer om hva informantene vektla, og mindre om vår agenda og våre forhåndsdefinerte spørsmål (Järvinen & Mik-Meyer, 2017). På den måten skapte intervjuene kunnskap om tema vi på forhånd ikke var forberedt på.

Alle intervjuene ble tatt opp på lydbånd og senere transkribert av de samme forskerne. Forskerne hadde selv med en diktafon, og alle foreldrene samtykket til opptak. Diktafonen ble oppbevart innelåst, og alle lydfiler ble slettet etter at disse ble transkribert.

Analysestrategi

Diskursanalysens formål er å avdekke hvordan bestemte forståelser i samfunnet dannes gjennom tale og handlinger. På den måten får vi også øye på hvordan noen forståelser fremstår gitte og selvfølgelige, mens andre forståelser kommer til syne som opposisjoner til de rådende fortellingene. På den måten tilbyr diskursanalysen et blikk for hvordan motstridende oppfatninger kjemper om den sanne eller rette forståelse av virkeligheten eller verden. En diskurs kan forstås som det som sies i løpet av dagen og i samtaler, og som er forbi med selve talehandlingen, men også som forståelser som legger grunnlaget for nye talehandlinger, og som dermed taler om, gjentar eller omformer gjeldende forståelser (Foucault, 1999, s 15). Diskurs kan også defineres som en bestemt måte å forstå noe på, slik at hvert enkelt begrep får en bestemt betydning (Jessen & Hansen, 2021). Forskjellen er imidlertid ikke alltid lett å definere, da denne verken er stabil, konstant eller absolutt. Heller ikke er det

avgjørende, fordi funksjonen er den samme. Diskursene kjemper om definisjonsmakten om hvordan noe skal forstås. Dette avhenger ikke av hvilket nivå diskursen føres. Heller må diskursene vurderes etter deres virkning. De må vurderes etter hvilke forståelser som blir stående, endret eller videreført (Foucault, 1999).

En diskursiv analyse vil dermed ha som mål å undersøke hvordan virkeligheten skapes gjennom språket og kanskje særlig de utsagn som utfordrer de universelle forståelsene av de fenomenene man utforsker. Problemet er å oppdage slike «tatt for gitte» forståelser. En mulig inngang er å stoppe opp når man i møte med materialet blir overrasket (Knudsen & Højlund, 2021). Denne artikkelen er et resultat av nettopp en slik overraskelse.

Diskursanalysens begreper er i denne analysen brukt for å utforske mødrenes utsagn. Vi har forsøkt å ha et blikk for at de, gitt konteksten, fremstår forståelige (Knudsen & Højlund, 2021; Mik-Meyer, 2016). Den diskursive analysestrategien stiller følgende overordnede spørsmål til materialet: *Hvordan gikk det til at nettopp dette utsagnet, og ikke et annet, fant sted på dette sted?* (Foucault, 1970, s. 156) I en typisk språkanalyse vil man lete etter subjektets intensjon med sitt utsagn, utforske hva denne ønsker å si, hva som eventuelt ligger under, eller hva som egentlig ble sagt i det som sies. Den diskursanalytiske tilnærmingen er en annen. Her er oppgaven å studere utsagnenes konkrete uttrykk og sammenligne hvilke andre utsagn som hadde vært mulige, men som dermed er blitt utelukket. Det er altså en analysetilnærming som ikke har som mål å fortolke det som blir sagt,

ut fra en bakenforliggende mening. Heller er oppgaven å utforske hvordan det som sies, gjør at noe annet ikke sies, og dermed hvordan en bestemt forståelse av noe trer frem (Foucault, 1970). Det er altså ikke innholdet i fortellingen vi studerer. Heller er det hvordan fortellingene plasserer seg i forhold til de allerede foreliggende fortellingene i feltet og på den måten kaster lys også over de allerede eksisterende diskursene.

Etiske betraktninger

Gjeldende forskningsetiske retningslinjer for bruk av data er blitt fulgt, og godkjenning fra NSD foreligger. Alle formelle krav til innsamling, bruk og oppbevaring av datamaterialet er oppfylt. Alle deltakerne fikk på forhånd informasjon om prosjektet og hva en eventuell deltagelse ville innebære. Kriteriet for å delta var at informantene måtte ha opplevd å bli fratatt omsorgen for et barn av barnevernet, uavhengig av om barnet var blitt tilbakeført eller ikke. Informantene ble opplyst om forskernes taushetsplikt og forsikret fullstendig anonymitet. De ble også informert om muligheten til å trekke seg fra prosjektet på hvilket som helst tidspunkt. All deltakelse i studien er basert på informert og frivillig samtykke. Deltakernes anonymitet er ivaretatt, og ingen enkeltpersoner er identifiserbare.

Mødrenes fortellinger gjorde sterke inntrykk. Det var smertefulle historier, og mange av mødrene ga tydelig uttrykk for sin fortvilelse. I enkelte tilfeller ble det vanskelig å gå ut av intervjusituasjonen uten å tilrettelegge for ny kontakt. I disse situasjonene valgte vi derfor å sende en e-post i etterkant og takke for intervjuet og etter spørre om mødrene ønsket flere samtaler. Ingen av mødrene ba om dette.

«Noe er ødelagt i relasjonen mellom oss»

I denne analysen er interessen rettet mot hvordan mødrene snakker om kontakten med barnet etter en tilbakeføring. Alle mødrene fortalte om hvordan noe var forandret i relasjonen til barnet. En mor beskrev forandringen som at hun følte det som om det ikke var hennes barn som var kommet tilbake. En annen sa at det var som om barnet hennes var forbyttet, mens en tredje uttrykte at det var som om fostermoren var blitt den egentlige moren, og at hun tenkte at fostermoren nå forsto datteren hennes bedre enn henne selv. Den fjerde moren beskrev det som at det følte som om det var naboens barn som var på besøk.

Nedenfor gjengis et utdrag fra intervjuet med Anna. Anna mistet omsorgen for datteren sin for snart tre år siden, da datteren var ca. ett år gammel. Hun har hatt samvær med henne fire ganger i året gjennom hele perioden. Underveis har Anna fremmet sak for å få datteren tilbakeført, og før endelig dom falt i rettsapparatet, ble datteren tilbakeført. Når vi snakker med Anna, har datteren vært hos henne i to uker:

Anna: Jeg føler liksom at alle bare hadde forventa at jeg skal være lykkelig og glad og på en måte ...

Intervjuer: Nå er alt i orden liksom?

Anna: Ja, så alle lurer jo på hvordan det går med ho, hvordan har ho det, hvordan takler ho det, mens det liksom bare er en selvfølge at det er greit med meg liksom. Jeg kjenner jo litt på den sårheten også om hvorfor er det ingen som lurer på hvordan jeg har det.

Til tross for at Anna gjentatte ganger hadde brakt fylkesnemndas vedtak om omsorgsovertakelse inn for overprøving, så forteller hun at hun likevel ble overrasket da det plutselig ble bestemt at datteren skulle bli tilbakeført. Hun hadde ikke trodd det, og hun forteller at hun og familien kunne trenge en forberedelse:

Anna: (...) Jeg hadde på en måte ikke trodd at ho skulle komme tilbake. Jeg hadde jo på en måte sett for meg fremtiden uten ho. Så plutselig så får jeg bare beskjed om at ho skal hjem igjen liksom. Også går det egentlig bare et par uker før ho er her. Og i løpet av den tida så må vi jo lage nytt rom, vi må jo fikse ting som skal gjøres, før ho plutselig kommer og alt skal lande. Så kjenner jeg liksom den derre, altså det har jo blitt en sånn endring i dynamikken i hele familien føler jeg. Det er sånn, så det har jo på en måte indirekte skapt litt utfordringer for meg også. Det kjenner jeg liksom også på at hadde jeg bare hatt den derre morskjærligheten for ho, så hadde jeg nok ikke kjent på de frustrasjonene heller.

Intervjuer: (..)Hvordan vil du beskrive følelsen?

Anna: Jeg føler meg egentlig som en dårlig mor. Jeg føler liksom, er det meg det er noe galt med? Jeg burde jo egentlig

bare tatt ho inn og vært strålende fornøyd med at ho kom hjem igjen. Ikke at jeg ikke er fornøyd med at ho kom hjem igjen, men at liksom, eh, (sukker), jeg vet ikke. Jeg føler meg rar rett og slett.

Nedenfor beskriver Anna hvordan datteren tar kontakt og søker henne som mamma, men at det likevel ikke endrer følelsene hun har for datteren:

Anna: Hun kommer til meg og setter seg på fanget. Og holder rundt meg og setter seg inntil meg og tar imot trøst. Noe jeg synes er veldig godt. Men fra min side så føler jeg at det er et eller annet som ikke har kommet helt på plass ennå liksom.

Intervjuer: Så du har på en måte mista henne litt?

Anna: Ja

Intervjuer: Så nå starter du jobben med å få henne tilbake?

Anna: Jeg regner jo med at det kommer etter hvert. Men det er liksom litt rart å snakke om det. Det er jo ikke noe jeg sier til hvem som helst. For det høres, jeg vet ikke, jeg føler meg veldig rar når jeg sier det.

Det neste eksempelet er hentet fra intervjuet med en mor hvor hennes tre barn på seks, ni og ti år ble midlertidig plassert etter et akuttvedtak³ etter mistanke om vold fra

³Barnevernstjenestens leder kan gjøre midlertidige akuttvedtak om plasseringer utenfor hjemmet dersom et barn eller en ungdom er i en utsatt situasjon og trenger umiddelbar hjelp. Barnet flytter som regel til et beredskaps-hjem eller en akuttinstitusjon (Bufdir, 2021).

mor. Etter nesten to år ble barna tilbakeført til foreldrene:

Intervjuer: Hvordan var det å få barna tilbake? Hvordan er det å være mamma og pappa nå?

Ida: Hvordan det er å være mamma og pappa, (mor tenker) okei, dette var et veldig stort spørsmål. (...). Helt ærlig – ja. Jeg er glad i dem. Men jeg merker at noe har endret seg. For sånn som det var før, hvis vi skulle komme oss over noe flytende lava for å berge livet, så hadde jeg kasta barna på ryggen og kommet meg over, og hadde ikke tenkt en gang. Nå, er det sånn at selvfølgelig hadde jeg tatt barna på ryggen og kommet meg over, men jeg hadde gjort det fordi det var det rette å gjøre. Jeg merker på meg selv at det er noe der som er (lang pause) det er noe som er ødelagt. Og det handler ikke om at jeg ikke er glad i dem. Jeg er kjempeglad i dem. Jeg gjør hva som helst for dem, men det er noe som er ødelagt. Det er noe med den derre fullstendig, ofrende (pause, mor sukker) det er så vanskelig å beskrive morskjærlighet med ord. Men, ja. Jeg elsker dem over alt i hele verden. Jeg ville gledelig tatt ei kule for dem, men det er noe som har skjedd, uten at jeg vet helt hva.

Også denne moren forsøker å beskrive følelsen av at noe er forandret i relasjonen til barna. Gjennom fortellingen prøver hun å vise oss at hun oppfører seg som hun alltid har gjort overfor barna, men at det likevel er noe som er annerledes. De følelsesmessige båndene til barna er annerledes enn de var.

Den siste fortellingen er hentet fra et intervju med en mor hvor også dette barnet hadde blitt akutt plassert. Dette barnet ble tilbakeført til far etter fire måneder. Moren hadde deretter jevnlig samvær. Denne moren fortalte at hun i begynnelsen bare levde for samværene. Samværene var det eneste hun klarte å fylle hodet sitt med, sier hun. Etter hvert endret relasjonen seg, og hun kjente etter hvert at hun fikk en annen kontakt med datteren enn den hun hadde til de to andre barna, som ikke hadde vært plassert:

Intervjuer: Kan du beskrive relasjonen til datteren din?

Charlotte: Jeg har en nærmere relasjon til de to andre barna (forteller om de andre (barna)). Men det er som at hjernen min har laget ting. Og det hjernen min har tenkt er at jeg har tatt til meg et fadderbarn og at jeg mistet mitt første barn i krybbedød. Det er den følelsen. Det er sånn hjernen min har håndtert det som skjedde. Og jeg føler avstand, ikke bare fysisk, men også litt sånn

Også denne moren beskriver den emosjonelle avstanden hun kjenner til datteren sin. Fra å ha vært fylt av datteren og levd for

samværene forandres relasjonen til datteren over tid. Den fysiske avstanden skapte en emosjonell avstand, og det til tross for at datteren etter kort tid ble tilbakeført til faren, noe som åpnet for at moren kunne se datteren ofte. For å regulere eller håndtere følelsen av avstanden hun kjenner til datteren, konstruerer hun en fortelling for seg selv der datteren er død, og at det derfor er et «fadderbarn» hun har fått tilbake. Hennes eget barn døde i krybbedød.

Diskusjon

Mødrenes fortellinger formidler alvorligheten av en omsorgsovertakelse. Fortellingene gir kunnskap og innhold til den smerten som ligger nedfelt i det å bli fratatt omsorgen for et barn. En smerte som ikke nødvendigvis blir reparert ved at barnet blir gjenforent med foreldrene. Heller oppstår en ny smerte ved at det kjennes som at det har skjedd et brudd i relasjonen.

Fortellingene formidler også hvor inngripende det er å flytte barnet fra sine foreldre. Det å flytte et barn gjennom en omsorgsovertakelse kan forstyrre tilknytningen og relasjonen på en måte som ikke enkelt lar seg reparere. Selv om barnet blir tilbakeført, kan noe i relasjonen likevel være ødelagt. Ikke bare hos foreldrene. Det er nærliggende å tenke at også barnet kan ha en lignende følelse. På den måten understreker mødrenes historie at en omsorgsovertakelse *i seg selv* er skadelig, noe som må tas i betraktning når en eventuell sak om omsorgsovertakelse skal fremmes. Ved en eventuell gjenforening er det heller ikke gitt at relasjonen mellom barn og foreldre kan gjenopptas som om omsorgsovertakelsen ikke hadde skjedd.

Mødrene formidler at de ikke hadde forventet at relasjonen til barnet skulle være annerledes etter tilbakeføringen. Tvert imot hadde de forventet at relasjonen var uforandret, altså som før omsorgsovertakelsen. De hadde forventet at dersom barnet kom tilbake, ville de kjenne seg lykkelige og lettede. Når de opplever at noe er endret i relasjonen og i følelsene de har overfor barnet, kjenner de på en usikkerhet, men også på en følelse av at dette er en følelse de må holde for seg selv, og som de ikke kan dele med andre.

I et diskursanalytisk perspektiv kan vi tenke at den gitte og selvfølgelig forståelse utfordres med mødrenes fortellinger. Deres erfaringer bryter med fortellingen som handler om at med barnets tilbakeføring er «alt i orden». Kanskje er den rådende oppfatningen at relasjonen mellom foreldre og barn tåler alt? Også en omsorgsovertakelse? Ved nærmere ettertanke og i lys av mødrenes fortellinger, er det likevel lett å forstå at avstand over tid kan forstyrre relasjonen og samspillet mellom foreldre og barn.

Mødrene var ikke forberedt på at de skulle oppleve barnet annerledes. Dermed er det lett for mødrene å tenke at det heller ikke er naturlig og vanlig, det de opplever. Heller formidler de en form for skyld eller skam over det de føler. Mødrenes fortellinger kan dermed tenkes å støte an mot, eller opponere mot, en dominerende diskurs. Foucault beskriver nettopp hvordan diskursene hele tiden blir kontrollert, sortert og organisert ved hjelp av utelukkelsesprosedyrer som har til hensikt å styre hva som blir sagt. Det er ikke mulig å si alt i alle sammenhenger. Ved for eksempel å gjøre noe til tabu sørges det effektivt for at noe

ikke tales om (Foucault, 1999, s. 9). Det var dette mødrene i vår studie kjente på.

Kanskje kan det vi oppfattet som mødrenes skam, forstås i lys av idealene for dagens foreldreskap. Intimitetens foreldreskap stiller krav om en emosjonell kompetanse for å lykkes (Aarseth, 2018). Det er de emosjonelle båndene som er ment å bære foreldreskapet. Dermed er det også de emosjonelle båndene vi som forelder blir vurdert ut fra. Når det er intimiteten og de emosjonelle båndene som skal sikre tilhørighet og dermed barndommen, er det også lett å forstå redselen og usikkerheten om dette ikke kjennes på plass.

Den manglende kunnskapen om de ulike aspektene ved et mor–barn-samspill etter en omsorgsovertakelse, altså de erfaringene som mødrene formidler til oss, kan også handle om *hvem* det er som snakker. Foucault beskriver hvordan det overalt finnes diskurser som sirkulerer, men som ikke får innflytelse eller en virkning fordi straks de er uttrykt, blir de oversett og dermed utvisket. Posisjonen til den som snakker, har altså betydning for hvordan det som sies, blir hørt (Foucault, 1999, s. 17). Det er nødvendigvis ikke slik at mødre som har blitt fratatt omsorgen for et barn, har en sterk posisjon i samfunnet. Foucault sier det så sterkt at den sanne diskursen er den diskursen som blir ført av den som har rett til det. Dermed får denne diskursen ikke bare rett til å si hva som skal skje; den bidrar på samme tid til det som skjer (Foucault, 1999). Dette *kan* være en forklaring på den manglende oppfølgingen mødrene formidler. Imidlertid kan det også handle om manglende kunnskap om tilbakeføringer. I Norge har vi tradisjonelt hatt

få tilbakeføringer etter en omsorgsovertakelse. Tilbakeføring etter omsorgsovertakelse er et felt vi kan lite om.

Også forskningsfeltet er i liten grad rettet mot det emosjonelle klimaet i familien etter en gjenforening. Der tilbakeføringer mislykkes, blir dette forklart som mangler hos foreldrene (Choi & Ryan 2007; Shaw, 2006, 2010), eller det blir sett i sammenheng med barnets fungering (Kortenkamp et al., 2004; Barth et al., 2008). Ingen av disse studiene har relasjonen mellom barn og foreldre som analyseobjekt. Et unntak er Elisabeth Fernandez' (2013) studie. Her utforskes foreldrenes motstridende følelser knyttet til det å få barnet hjem etter en omsorgsovertakelse. Foreldrene i studien fortalte at de følte seg takknemlige og glade, men at de også kjente seg opprørte og skyldige fordi barnet deres hadde vært plassert. Disse følelsene var det vanskelig for foreldrene å forstå, noe som også kunne forstyrre tilpasningen med å få barnet sitt hjem igjen.

Relasjonen mellom barn og foreldre etter en omsorgsovertakelse er ikke nødvendigvis uforandret. Heller er dette noe som foreldre og barn kan trenge hjelp til når barnet skal tilbakeføres. Vi er usikre på hvorvidt en slik oppfølging er satt i system i praksisfeltet, eller om dette er en hjelp foreldre må be om. Mødrene i vår studie beskrev at dette var noe de selv hadde tatt initiativ til, og ikke noe som ble tilbudt dem av barneverntjenesten. En støtte og hjelp til foreldre etter en tilbakeføring av barnet blir heller ikke nevnt i offentlige utredninger så langt vi har sett (f.eks. NOU 2012: 5; NOU 2016: 16), noe vi heller ikke trenger å være overrasket over, gitt funnene i denne

artikkelen. Samtidig viser denne artikkelen at både foreldre og barn kan ha behov for hjelp i forbindelse med tilbakeføringsprosessen. Dermed kan vi anta at et samarbeid mellom barneverntjenesten og psykiske helsetjenester kan være nødvendig og viktig når barn skal tilbakeføres til sine foreldre.

Avsluttende refleksjoner

Til tross for at tilbakeføring alltid vil være et uttalt mål ved omsorgsovertakelser og dermed en viktig arena for både praksis, forskning og politikk, er dette et nærmest usynlig tema i feltet (Farmer et al., 2011; Farmer, 2014; Ross et al., 2017). Denne artikkelen viser behovet for mer forskning. For det første er det behov for mer forskning på hvordan vi kan sikre gode tilbakeføringer som bidrar til å ivareta og styrke de relasjonelle båndene mellom foreldre og barn. For det andre vil vi med utgangspunkt i internasjonal forskning hevde at det er mye som taler for at tilbakeføringsprosesser bør følges opp av familieveiledere som bistår barn og foreldre og forbereder dem på de utfordringer som kan oppstå (Maluccio & Ainsworth 2003; Syrstad & Ness, 2021). Et eksempel er hva vi har sett i denne artikkelen, nemlig at relasjonen mellom barn og foreldre kan forstyrres etter en omsorgsovertakelse. Både som følge av avstanden som har oppstått ved fysisk å ha blitt holdt fra hverandre, men også kan selve omsorgsovertakelsesprosessen skape avstand. Det er også verdt å merke seg at støtte og hjelp fra personer som selv har opplevd en tilbakeføringsprosess, har vist seg å gi gode resultater (Lalayants, 2020).

Intervjudata fra fire mødre er ikke tilstrekkelig for å kartlegge verken en rådende diskurs eller en eventuell motdiskurs. Det er

imidlertid nok data til å sette oss på sporet av ulike måter å forstå et fenomen på. For eksempel kan det være tilstrekkelig for å spørre hvorvidt mødrenes erfaringer også kan gjelde for andre som skal få barnet sitt tilbakeført. På den måten gir analysen en inngang til å reflektere over hvilke forståelser vi har av tilbakeføringer, hvilke alternative forståelser vi kunne hatt, og hva slags kunnskap *disse mødrene* formidler. Studiens resultater tilbyr på den måten en analytisk eller en teoretisk generalisering (Tjora, 2017; Yin, 2007). Funnene gir dessuten en anledning til å spørre seg hva mødrenes fortellinger er et svar på (Knudsen, 2014). Eller hvilke problemer som repareres med mødrenes fortellinger (Knudsen & Højlund, 2021). Når mødrene kjenner på en skam eller skyld over følelsen av å ikke ha «de rette» følelsene for barnet sitt, kan det forstås som at det er forventet at morskjærligheten skal forbli uendret etter en omsorgsovertakelse. Ved at mødrenes fortellinger plasserer seg *til forskjell fra*, gir de samtidig en retning for hvilke implisitte normer og oppfatninger vi har om relasjonen mellom barn og foreldre (Knudsen & Højlund, 2021). Dermed blir det fenomenet som først skapte overraskelse og undring, det at mødrene ikke bare kjente glede over å ha fått barnet tilbakeført, heller forståelig, da sett i lys av en dominerende diskurs om at morsfølelsen ikke blir forstyrret av en omsorgsovertakelse. Dette skaper også en anledning til å spørre hvordan barnets mulige følelser overfor foreldrene kan forstyrres etter en omsorgsovertakelse.

Som alle andre studier har også denne studien begrensninger. Som nevnt gjør det begrensede utvalget at analysene ikke kan generaliseres i tradisjonell forstand. Vi

hevder heller ikke at alle tilbakeføringer vil føre til emosjonelle forstyrrelser mellom barn og foreldre. Samtidig utelukker vi heller ikke at dette er noe som kan oppleves av mange. Resultatene fra denne studien må dermed vurderes etter sin sammenheng (Jørgensen & Phillips, 1999), men også etter hvorvidt analysen tilbyr interessante funn for praksis (Riessman, 1993). Slik vi ser det, tilbyr studien kunnskap til praksis. Ikke ved å hevde at relasjonen mellom barn og foreldre alltid blir vanskelig etter en omsorgsovertakelse, men ved å vise at utfordringer i samspillet mellom barn og foreldre kan oppstå. På den måten vil praksisfeltet også kunne være oppmerksom på at dette er noe som kan skje. Dermed skapes også en inngang til å tematisere noe som kan være vanskelig å sette ord på for både foreldre og dem som skal hjelpe. Slik vi ser det, viser vår studie behovet for tverrfaglige hjelpetjenester etter en omsorgsovertakelse. Også ved en tilbakeføring kan barn og foreldre trenge hjelp fra ulike hjelpetjenester, inkludert psykisk helsearbeid.

Referanser

- Aarseth, H. (2018). Familie og intimitet i endring – sosiologiske perspektiver. I *Fokus på Familien*, 46(2), 84–102. <https://doi.org/10.18261/issn.0807-7487-2018-01-02>
- Barnevernloven. (1992). Lov om barneverntjenester. (LOV-1992-07-17-100) Lovdata. Lov om barneverntjenester (barnevernloven) – Lovdata
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). (2021, 10. desember). barnevernsstatistikk@bufdir.no
- Berlant, L. (2000). *Intimacy*. University of Chicago Press.
- D'Andrade, A. C. (2015). Parents and Court-Ordered Services: A Descriptive Study of Service Use in Child Welfare Reunification Families in Society. *The Journal of Contemporary Social Services*, 96(1), 25–34. <https://doi.org/10.1606/1044-3894.2015.96.5>
- D'Andrade, A. C. & Chambers, R. M. (2012). Parental problems, case plan requirements, and service targeting in child welfare reunification. *Children and Youth Services Review*, 34(10), 2131–2138. <https://doi.org/10.1016/j.chilcyouth.2012.07.008>
- Barth, R. P., Weigensberg, E. C., Fisher, P. A., Febrow, B. & Green, R. (2008). Reentry of elementary aged children following reunification from foster care. *Children and Youth Service Review*, 30(3), 252–364.
- Brook, J. & McDonald, T. P. (2007). Evaluating the effects of comprehensive substance abuse intervention on successful reunification. *Research on Social Work Practice*, 17(6), 664–673. <https://doi.org/10.1177/1049731507300148>
- Choi, S. & Ryan, J. P. (2007). Co-occurring problems for substance abusing mothers in child welfare: Matching services to improve family reunification. *Children and Youth Services Review*, 29(11), 0190–7409. <https://doi.org/10.1016/j.chilcyouth.2007.05.013>
- Dencik, L. (1999). Fremtidens barn – om postmodernisering og sosialisering. I L. Dencik & P. Schultz Jørgensen (red.), *Børn og familie i det postmoderne samfund* (s. 19–45). Hans Reitzels forlag.
- Dencik, L. & Schultz Jørgensen, P. (1999). Introduktion. I L. Dencik & P. Schultz Jørgensen (red.), *Børn og familie i det postmoderne samfund* (s. 9–16). Hans Reitzels forlag.
- Farmer, E., Sturges, W., O'Neill, T. & Wijedasa, D. (2011). *Achieving Successful Returns from Care: What makes reunification work?* British Association for Adoption and Fostering, now CoramBAAF.
- Farmer, E. (2014). Improving Reunification Practice: Pathways Home, Progress and Outcomes for Children Returning from Care to Their Parents, *The British Journal of Social Work*, 44(2), 348–366. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcs093>
- Fernandez, E. (2013). Accomplishing Permanency: Reunification Pathways and Outcomes for Foster Children. *SpringerBriefs in Well-Being and Quality of Life Research*. https://doi.org/10.1007/978-94-007-5092-0_10
- Foucault, M. (1970). Diskurs og diskontinuitet. I P. Madsen (red.), *Strukturalisme. En Antologi* (s. 145–162). Rhodos.
- Foucault, M. (1999). *Diskursens orden*. Spartacus Forlag.
- Giddens, A. (1992). *The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*. Polity Press.
- Hennum, N. (2004). Å formidle seg selv som kjærlig mor og far i en norsk kontekst. *Fokus på familien*. Universitetsforlaget.
- Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. (2017). *Kvalitativ analyse -syv traditioner*. Hans Reitzels forlag
- Jessen, M. H. & Hansen, A. D. (2021). Analysestrategi med Foucault og Laclau – civilsamfundet som styringsteknologi og flydende betegner. I E. Hustad & J. G. Pors (red.), *Eklektiske analysestrategier* (s. 63–85). Nyt fra Samfundsvidenskabene.
- Jørgensen, W. M. & Phillips, L. (1999). *Diskursanalyse som teori og metode*. Forlaget for Samfundslitteratur.

- Kinserdal, M. (2015). *Det «gode» foreldreskap – En analyse av normer, idealer og diskurser om foreldreskap i noen nyere fagtekster* (Masteroppgave). Høgskolen i Lillehammer.
- Kortenkamp, K., Geen, R. & Stagner, M. (2004). The role of welfare and work in predicting foster care reunification rates for children of welfare recipients. *Children and Youth Services Review*, 26(12), 577–590. <https://ideas.repec.org/s/eee/cysrev.html>
- Knudsen, M. (2014). Metodisk overrasket – om systemteori og funksjonell metode. I G. Harste & M. Knudsen (red.), *Systemteoretiske analyser. At anvende Luhmann* (s. 19–40). Nyt fra Samfundsvidenskabernes.
- Knudsen, M. & Højlund, H. (2021). Kunsten at undre sig. I E. Husted & J. Grønbaek Pors (red.), *Eklektiske analysestrategier* (s. 191–221). Nyt fra Samfundsvidenskabernes.
- Lalayants, M. (2020). Peer support services in family reunification process in child welfare: perceptions of parents and family coaches. *Journal of Family Social Work*, 23(5), 449–471. <https://doi.org/10.1080/10522158.2020.1754314>
- Larsen, B. & Pedersen, K. M. (2002). Diskursanalyse – for tabere og Teenagere. I B. Larsen & K. M. Pedersen (red.), *Diskursanalysen til debat. Kritiske perspektiver på en populær teoriretning* (s. 15–86). Nyt fra Samfundsvidenskabernes.
- Lietz, C. A. & Strength, M. (2011). Stories of Successful Reunification: A Narrative Study of Family Resilience in Child Welfare. *Families in society*, 92(2), 203–210. <https://doi.org/10.1606/1044-3894.4102>
- Maluccio, A. N. & Ainsworth, F. (2003). Drug use by parents: A challenge for family reunification practice. *Children and Youth Services Review*, 25(7), 511–533. [https://doi.org/10.1016/S0190-7409\(03\)00042-2](https://doi.org/10.1016/S0190-7409(03)00042-2)
- Mik-Meyer, N. (2016). Othering, ableism and disability: A discursive analysis of co-workers' construction of colleagues with visible impairments. *Human Relations*, 69(6), 1341–1363. <https://doi.org/10.1177/0018726715618454>
- Miller, K. A., Fisher, P. A., Fetrow, B., & Jordan, K. (2006). Trouble on the journey home: Reunification failures in foster care. *Children and Youth Services Review*, 28(3), 260–274. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2005.03.010>
- Mills, W. C. (1959). *The Sociological Imagination*. Oxford University Press.
- Morgan, H. C., Nolte, L., Rishworth, B. & Stevens, C. (2019). «My children are my world»: Raising the voices of birth mothers with substantial experience of counselling following the loss of their children to adoption or foster care. *Adoption & Fostering*, 43(2), 137–154. <https://doi.org/10.1177/0308575919848906>
- NOU 2012: 5. (2012). *Bedre beskyttelse av barns utvikling – Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet*. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
- NOU 2016: 16. (2016). *Ny barnevernslov – Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse*. Barne- og familiedepartementet.
- Riessman, C. K. (1993). *Narrative analysis*. Sage Publications.
- Ross, N., Cocks, J., Johnston, L. & Stoker, L. (2017). «No voice, no opinion, nothing»: Parent experiences when children are removed and placed in care. Research report. University of Newcastle.
- Schofield, G., Moldestad, B., Hojer, I., Ward, E., Skilbred, D., Young, J. & Havik, T. (2011). Managing loss and a threatened identity: Experiences of the parents of children growing up in foster care and implications for social work practice. *British Journal of Social Work*, 41(1), 74–92. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcq073>
- Sentralenheten for fylkesnemndene. (2018). Fylkesnemnd for barnevern og sosiale saker. Årsrapport. Vårt oppdrag. fylkesnemndene.no
- Seymour, J. & Bagguley, P. (eds.) (1999). *Relating intimacies. Power and resistance*. MacMillian Press.
- Shaw, T. V. (2006). Reentry into the foster care system after reunification. *Children and Youth Services Review*, 28(11), 1375–1390. <https://doi.org/10.1177/0308575919848906>
- Shaw, T. V. (2010). Reunification from foster care: Informing measures over time. *Children and Youth Services Review*, 32(4), 475–481.
- Slettebø, T. (2013). Partnership with Parents of Children in Care: A Study of Collective User Participation in Child Protection Services, *The British Journal of Social Work*, 43(3), 579–595. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcr188>
- Smart, C. (2007). *Personal lives*. Polity Press. Stefansen, K. & Aarseth, H. (2011). Enriching intimacy: the role of the emotional in the «resourcing» of middle-class children. *British Journal of Sociology of Education*, 32(3), 389–405. <https://doi.org/10.1080/01425692.2011.559340>
- Strand Lobben et al. mot Norge i EMD (2019). CASE OF STRAND LOBBEN AND OTHERS v. NORWAY (Application no. 37283/13) Judgment Strasbourg. ECHR (lovdata.no)
- Syrstad, E. & Slettebø, T. (2020). To understand the incomprehensible: A qualitative study of parents' challenges after child removal and their experiences with support services. *Child & Family Social Work*, 25(1), 100–7. <https://doi.org/10.1111/cfs.12662>
- Syrstad, E. & Ness, O. (2021). «It is not just about doing or saying the right things»: Working systemically with parents whose children are placed in public care. *Journal of Family Therapy*, 43(3), 458–468. <https://doi.org/10.1111/1467-6427.12339>

- Thomas, M., Chenot, D. & Reifel, B. (2005). A resilience-based model of reunification and reentry: Implications for out-of-home care services. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, 86(2), 235–243. <https://doi.org/10.1606/1044-3894.2458>
- Thuen, F. (2009). Moderne foreldreskap. Vedlegg til NOU 2009: 21, Adopsjon – til barnets beste – En utredning om de mange ulike sidene ved adopsjon. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Tjora, A. (2017). *Emergens: Konseptutvikling og generalisering i kvalitativ forskning: Refleksjoner og eksempler*. Sosiologisk Poliklinikk: NOTAT 1, (s. 1–16). <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.16720.30728>
- Wulczyn, F. (2004). Family reunification. *The Future of Children*, 14(1), 95–113. <http://www.princeton.edu/futureofchildren/publications>
- Wulczyn, F., Chen, L. & Courtney, M. (2011). Family reunification in a social structural context. *Children & Youth Services Review*, 33(3), 424–430. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2010.06.021>
- Yin, R. K. (2007). *Fallstudier: design och genomförande*. Liber.